

Institut pro kriminologii a sociální prevenci představil nejnovější výzkumné poznatky o reintegraci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody

Praha, 25. listopadu 2024 – Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) uspořádal odborný workshop, kde byly představeny nejnovější výzkumné poznatky o reintegraci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Workshopu se zúčastnilo několik desítek odborníků a zástupců institucí z praxe, kteří diskutovali problematické oblasti a témata, které s reintegrací souvisejí. Účastníci se shodli na tom, že právě kriminologické výzkumy jsou důležitým zdrojem poznatků pro rozvíjení účinné sankční politiky a zdokonalení stávající praxe odborného působení na pachatele. Vyzdvihnuta byla i důležitost spolupráce napříč zapojenými subjekty a resorty. Workshop proběhl v Praze dne 13. listopadu 2024 – tedy ve stejný den, kdy vláda schválila rozsáhlou novelu trestního zákoníku, která má ulevit přeplněným věznicím. Klade důraz na alternativní tresty včetně peněžitého a částečně dekriminalizuje některé činy.

Workshopu se zúčastnila téměř stovka odborníků - zástupců ministerstev, Vězeňské služby ČR, Probační a mediační služby ČR, soudců, státních zástupců, sociálních kurátorů či neziskových organizací. Zástupci IKSP jim v několika příspěvcích představili své výzkumné poznatky týkající se problematiky reintegrace propuštěných osob, charakteristik vězeňské populace, recidivy, účinnosti aktuální sankční politiky či vnímání osob se záznamem v rejstříku trestů ze strany veřejnosti.

V úvodním příspěvku se Jan Rozum zaměřil na **problém vysokého indexu vězněných osob** u nás. Ten souvisí zejména s uloženými dlouhými nepodmíněnými tresty, počtem přeměněných alternativních trestů a výkonem kumulovaných trestů odnětí svobody. „Pokud chceme snížit stav vězeňské populace, musíme se zaměřit na délku trestu odnětí svobody a nikoli na frekvenci jeho užití. Z hlediska snížení délky vykonávaného trestu je pak potřeba se zaměřit na snížení trestních sazeb, dekriminalizaci vybraných jednání a zamezení výkonu kumulovaných trestů“, uvedl Jan Rozum a vyzdvihl pozitivní skutečnost, že vládou aktuálně schválená novela trestního zákoníku reaguje právě na tyto okruhy problémů.

Odbornice na penologii Tereza Raszková a Petra Zhřivalová ve svém příspěvku představily model, **jak by měla ideálně probíhat reintegrace jedince do společnosti**. Významnou charakteristikou české vězeňské populace jsou socioekonomické handicapy, se kterými se potýkala ještě před svým nástupem do výkonu trestu odnětí svobody (VTOS). Velká část odsouzených např. nemá stálé či vyhovující bydlení, odbornou kvalifikaci a potřebné pracovní zkušenosti. Statistická čísla dále naznačují, že téměř 90 % odsouzených má neuhrazené finanční závazky. Předpoklad, že věznice může zásadním způsobem tyto zátěže během VTOS vyřešit, je však mylný. Těžiště řešení spočívá v prevenci sociálních a ekonomických jevů a dále v oblasti postpenitenciární péče. Úkolem věznice by měla být příprava odsouzených na propuštění v tom smyslu, že jsou si sami vědomi svých problémů, včetně spouštěčů vlastní trestné činnosti, a budou naučeni spolupracovat s odbornými pracovníky tak, aby dokázali efektivním způsobem přijmout pomoc subjektů postpenitenciární péče, ať již veřejnoprávních či neziskových organizací.

Úspěšnost reintegrace osob propuštěných z VTOS souvisí také s tím, do jak naladěné společnosti se tito lidé vracejí a **jak veřejnost osoby s trestní minulostí vnímá**. Tito lidé totiž často čelí negativním postojům veřejnosti. „Aktuální výzkumy IKSP ovšem naznačují, že česká společnost se v řadě charakteristik ukazuje jako tolerantnější a otevřenější vůči integraci osob s trestní minulostí než ve srovnatelném šetření realizovaném před 15 lety“, uvedli autoři příspěvku Lucie Háková a Jakub Holas. Respondenti vnímají skeptičtěji účinek přísných trestů, uvědomují si i nevýhody spojené s uvězněním, tedy stigmatizaci a problém prizonizace. Většina lidí (téměř 70 %) se také domnívá, že každý, kdo si svůj trest odpykal, by měl mít šanci začít znovu.

Problémem je i skutečnost, že **ve vězeňské populaci je výrazná skupina uživatelů nelegálních drog**. Z opakovaných průzkumů ve věznicích vyplývá, že zhruba třetina odsouzených popisuje svůj vzorec užívání drog na svobodě způsobem, který odpovídá definici „rizikového uživatele“. V obecně věkově relevantní populaci přitom podíl rizikových uživatelů drog nedosahuje ani 1 %. Závislostní chování návrat odsouzených do společnosti významně komplikuje. Výzkum IKSP se proto dlouhodobě zaměřuje též na účinnost terapeutických programů pro odsouzené uživatele drog, které probíhají na tzv. specializovaných oddílech v několika věznicích. Výzkum prokázal, že absolvování programu má velmi pozitivní vliv na způsob myšlení a vzorce chování odsouzených, když potlačuje ty myšlenkové stereotypy a hodnotové postoje, které přispívají k páčání trestné činnosti. Tento pozitivní účinek se ovšem zatím adekvátně neprojevuje na míře kriminální recidivy absolventů programu po jejich propuštění na svobodu. „Je zřejmé, že v českých věznicích umějí s odsouzenými uživateli drog kvalitně odborně pracovat, ovšem bez systémového zajištění návaznosti adiktologických služeb pro tyto odsouzené po ukončení programu a po jejich propuštění je zřejmé, že se pozitivní efekt pobytu na specializovaném oddíle vytrácí“, komentuje spoluautor výzkumu Petr Zeman.

Jan Tomášek ve svém příspěvku představil výzkumný projekt, který IKSP realizoval ve spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR a Psychologickým ústavem AV ČR a který se zaměřil na **proces ukončování kriminální kariéry** v kontextu podmíněného propuštění z VTOS s uloženým dohledem probačního úředníka. Jednalo se o unikátní a v našich podmínkách zcela ojedinělý výzkum, jehož realizaci umožnila finanční podpora Technologické agentury ČR. Kombinovány v něm byly kvalitativní i kvantitativní metody, přičemž výzkumný vzorek byl kontinuálně sledován po dobu osmnácti měsíců po propuštění z vězení. Výzkumníci přitom nesledovali jen efekt samotné probace, ale v souladu se současnými kriminologickými teoriemi analyzovali i vliv dalších faktorů, které působí v přirozeném prostředí a které mají na případné ukončení kriminální kariéry často podstatnější vliv než působení institucí v rámci systému trestní justice. Jan Tomášek ve svém příspěvku mimo jiné zdůraznil, že výhradní zájem odborné i laické veřejnosti o kritérium recidivy, s nímž se často setkáváme, je do značné míry zavádějící. Proces desistence je velmi komplexní a odehrává se v různých oblastech, nejen ve smyslu samotné změny problémového chování. Podstatné je zejména to, aby se napravující pachatelé dokázali uplatnit v nových a prosociálních rolích. V příspěvku zároveň zazněly i velmi povzbudivé informace. „Z výzkumů desistence totiž celkově vyplývá, že naprostá většina pachatelů kriminální kariéru dříve nebo později ukončí“, konstatoval na závěr Jan Tomášek.

Na závěr celého workshopu proběhl **otevřený diskusní panel**. Pozvání přijala Gabriela Slováková (ředitelka odboru trestní politiky Ministerstva spravedlnosti ČR), Šárka Černá (metodička odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR), Kateřina Šlesingerová (náměstkyně Probační a mediační služby), Marika Jelínková (metodička sociální práce Magistrátu hlavního města Prahy) a Lucie Vejrychová (Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem Sananim a Asociace organizací v oblasti vězeňství). Účastníci se shodli na tom, že kriminologické výzkumy, s jejichž výsledky byly na workshopu seznámeni, jsou důležitým zdrojem poznatků pro rozvíjení účinné sankční politiky a zdokonalení stávající praxe odborného působení na pachtatele. Vyzdvihnuta byla dále i témata spolupráce mezi jednotlivými organizacemi, a to nejen v rámci resortu justice, ale i spolupráce meziresortní či větší zapojení neziskových organizací. Nutnou podmínkou pro řešení aktuálních problémů je dostatek personálních i jiných kapacit, které umožní intenzivnější práci s nejrizikovějšími skupinami pachatelů.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) je resortní výzkumná organizace, organizační složka státu zřízená Ministerstvem spravedlnosti ČR. Předmětem jeho činnosti je kriminologický výzkum, vycházející z mezioborového přístupu, konkrétně výzkumná, studijní a analytická činnost v oblasti trestní a bezpečnostní politiky, účinnosti trestní legislativy, viktimologie a penologie, kontroly zločinnosti prostředky represe a prevence, projevů a příčin kriminality a prekriminality a souvisejících sociálně patologických jevů. Hlavním úkolem IKSP je přispívat k tvorbě kvalitní legislativy, trestní a sankční politiky, založené na vědeckých poznatcích a zaměřené na účinnější kontrolu kriminality. Za tím účelem s využitím kriminologických metod a postupů realizuje výzkum v oblasti trestní justice, bezpečnostní politiky, účinnosti trestní legislativy, kontroly kriminality prostředky represe a prevence, projevů a příčin kriminality a souvisejících sociálně patologických jevů. Odborná činnost IKSP je realizována na základě Střednědobých plánů výzkumné činnosti, které vycházejí zejména z vládních, resortních či meziresortních koncepčních dokumentů v oblasti trestní politiky a vnitřní bezpečnosti, a z podnětů od hlavních uživatelů výsledků jeho činnosti.

Prezentace z jednotlivých příspěvků jsou ke stažení [ZDE](#).

Publikace z výzkumů IKSP jsou volně ke stažení [ZDE](#).

Kontakt pro média:

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D., vedoucí výzkumné skupiny, jtomasek@iksp.justice.cz, +420 257 104 510

Mgr. Kristýna Makovcová, PR specialista, kmakovcova@iksp.justice.cz, +420 606 558 436